

Filosofiaa 'tietyissä rajoissa'

Professori Eero Loonen haastattelu

”Stalinin komennossa filosofeja oli niukalti. Suurin osa päätyi keskityslaireille. Opetus- ja tutkimusvirat lakkautettiin. Filosofia tuli takaisin Stalinin kuoleman jälkeen. Minun kokemukseni on tuolta vuoden 1953 jälkeiseltä ajalta.”

Emeritusprofessori Eero Loone on tehnyt pitkän uran filosofina ennen ja jälkeen Viron itsenäistymisen. Sarkastinen *understatement* näyttää sopivan takavuosien vaivalloisten vaiheiden kuvaamiseen. Vaikka Stalin oli jo manan majoilla, isoveli valvoi:

”Marxilaisuutensa piti ilmoittaa tai antaa ymmärtää, niin yleinen yhteinen olettama kuin se olikin. Jos toi julki ei-marxilaisuutensa, sai potkut. Hallitustoimia ei käynyt arvosteleminen millään alueella. Virossa vieläpä piti, toisin kuin Venäjällä tai Ukrainassa, liittyä kommunistiseen puolueeseen.”

Valvontatyön hoitivat filosofit itse; puolue tarkkaili taustalla. Filosofipoliisit saivat parempia pestejä ja kohtuullisen varmat työolot.

”Pyhistä teksteistä ei saanut poiketa, mutta me kehitimme keskiaikaisia raamatuntulkintataitoja. Suurin osa tutkimuksesta toisti vain sen, mitä Sana sanoi, niin että teologia sai majan muuttuvassa maailmassa.”

Historioitsijasta filosofiksi

Loonesta tuli ensin historioitsija: hänen väitöskirjansa käsitteli brittiläisen työväenliikkeen vaiheita 1900-luvun

alkupuolella. Kun hän kiittelee ohjaajiaan Moskovan Lomonosov-yliopistossa, tarkentuvat itänaapurin eilispäivän työturvallisuuskohdat:

”Aleksander Nekritsh karkotettiin myöhemmin Neuvostoliitosta toisinajattelijana ja NKP:n keskuskomiteassakin vaikuttanut Anatoli Tshernjajev taas joutui aikanaan syrjään Gorbatshovin kanssa vuoden 1991 puhdistuksissa.”

Loonen vanhemmatkin olivat historiantutkijoita. Kohteliaasti hän muistuttaa heidän suomalaisen opettajansa, Arno Cederbergin, ratkaisevasta vaikutuksesta virolaisen historiografian viriämiseen. Pian Loone itse siirtyi kuitenkin filosofiaan.

”Kun palasin Tarttoon 1963, historian laitokset eivät ulkopuolisia kaivanneet. Rehtori Fjodor Klement ehdotti historiallisen materialismin opettamista filosofian puolella. Näin tehtiin, vaikka luennoin myös brittiläisestä historiasta seitsemän vuoden verran. Filosofian laitos oli älyllisesti tarmokas ja vapaa paikka – neuvosto-oloissa – siinä missä historian laitosta leimasi kurja fossiilius. Opiskeluaikoinani olin pitänyt filosofiasta ja pakollisten marxismikurssien ja historianfilosofian lisäksi olin lukenut itse Kantia, Deweyä ja Millia. Mielestäni kaikki

Peeter Allik, *Secrets of the XX century*. 220 x 120 cm, öljymaalauk, 1997

Deweystä CCCP:ssä kirjoitettu oli hölynpölyä. Tartossa pidin jatkotutkimusseminaarin Kantin toisesta kriitikkistä, ja se oli todella suureksi opiksi ja ojennukseksi.”

Vaihdettuaan filosofiaan Loone erikoistui historianfilosofiaan ja historiallisen tutkimuksen ongelmiin. Taannoisia tarttolaisia filosofejä hän muistelee suopeasti:

”Opin paljon kollegoiltani, erityisesti Mihail Makarovilta ja Lembit Valtilta. Narvalaiissyntyinen ja Virossa koulunsa käynyt Makarov oli syntymäfilosofi, josta olisi ollut maailmanluokan eksistentiaalistiksi parhaiden ranskalaisten rinnalle. Hänellä oli myös todellisia analyttisiä lahjoja, niin paljon kuin inhosikin positivismia. Hän oli filosofi, ja ajatteli sen tähden, että meidän on opiskelminen ja opettaminen niitäkin filosofoita, joita itse inhoamme, eikä ainoastaan omia suosikkejamme. Nuorempi Valt puolestaan oli alkuaan fyysikko, äärimmäisen kyvykäs analyytikko, joka kerrottuaan meille muun muassa paljon suomalaisen filosofian kuvioista lopetti 70-luvulla omat tutkimuksensa kokonaan, mikä oli suuri menetys virolaiselle filosofialle.”

Tarton yliopiston kulmilla kulkiessamme Loone tulee antaneeksi pienen historiallisen esitelmän siitä, kuinka eri sotajoukot eri aikoina ovat kaupunkiin pyrkineet Ema-joen

yli. Sitten hän osoittaa yhtä vanhan keskustan fineimmista majoituslaitoksista, johon myös Tarton yliopiston korkearvoisimmat vieraat on tapana majoittaa: ”Se tehtiin vasiten hotelliksi. Mutta pian sen otti haltuunsa Viron armeijan paikallinen esikunta. Seuraavaksi sen miehitti Puna-armeijan upseeristo.”

Viron filosofisista koulukuntakiistoista ja valtataisteluista kuulee tuolla täällä puhuttavan varsin sotaisin sanakääntein. Loonea ei kuitenkaan saa tarkentamaan ristiriitojen ydintä hänen ottaessa huumoria viljellen etäisyyttä asiointilaan, jonka kuitenkin voi uskoa hänen näkökulmastaan valitettavaksi: ”Olen eläkkeellä.”

Loone määrittelee ohimennen filosofian ”sen avaamiseksi, mikä vaieti oletetaan”. Koulukuntakiistat kuuluvat akateemiseen elämään ja filosofia nimenomaan on ”ymmärrettävä alaksi, jossa on useita suuntauksia”. Loonen sanoin Virossa pienenä maana yksinkertaisesti puuttuu filosofisen kulttuurin kehityksen vaatima ’kriittinen massa’ toimijoita. Kokeneena analyttisen otteen edustajana hän riitojen selvittämisestä kernaammin esittää filosofisten valintojen yleispätevämmät ehdot:

”Valinta kuin valinta tehdään vaihtoehtojen kentällä, joka on olemassa tuosta yksittäisestä valinnasta riippumatta. Mikä tahansa uutuus tuodaan jo vallitsevaan tilanteeseen. Tarvitsee taustan, vaikka ei muuta haluaisi

kuin tulla alustavasti ymmärretyksi tai viestiä vain jonkin tuntemuksensa. Viruttamatta metaforia liiaksi voi sanoa, että filosofi vastaa ympäristönsä asettamiin haasteisiin. Kun jokin olosuhteissa muuttuu, pitää paikkailla, kehitellä tai vaihtaa toimintamallia. Vaan vaikkei mitään uutta keksisikään, saattaa silti raahustaa eteenpäin.”

Analyysi ja Marx

Filosofian ehtojen generellia eksplikointia seuraa lyhyt yksilöinti. Loone sanoo pitävänsä osaa analyttisestä filosofiasta sikäli irrelevanttina, että se järjestelmällisen asioihin reagoimisen sijasta ”surkastuu sokeaksi rituaaliksi”. Mutta epäilyksenalaisempaa on hänestä kuitenkin heideggeriläinen lasihelmipelin pelaaminen – joksi hänen läheiseksi tunnustamansa Ernest Gellner nimitti Heideggerin filosofian lisäksi myös analyttistä filosofiaa. Sartreen Loone asennoituu jo sallivammin, vaikkakaan ei hänen opeistaan innostu.

Oman uransa kiperistä tilanteista totalitarismin alamaaisena hän jatkaa toteamalla, kuinka vapauden saarek-

keeksi löytyi tieteenfilosofia, jonka harrastamista turvasi paradoksaalisesti myös pakkojärjestelmän jäykkyys. Vaikka Leninin torjuma Hume ja Popperin teoksista *Avoin yhteiskunta* kuuluivat välteltäviin kohteisiin, ”tieteenfilosofiassa pyhiä tekstejä ei ollut ja luonnontieteiden osalta katsottiin ohii marxismiin. Niinpä oma tutkimukseni historianfilosofiasta ei kelvannut historialliseksi materialismiksi – ilmeistä revisionistisuuttaan – mutta tietoteoriaksi kylläkin. Byrokraattisessa yhteiskunnassa ei naapurilaitosten sisäisiin asioihin sekaannuttu, mikä mahdollisti joidenkin sallivampien yksiköiden olemassaolon.”

Loone toistaa useaan otteeseen puheenpartta ”tietyissä rajoissa”. Saatavilla oli ”rajallista vapautta viitekehityksessä: jos liikkui politiikasta tai etiikasta loitommaksi kohti luonnontieteitä tai teknologiaa, vapaus kasvoi.” Samoin kävi, kun vaihtoi artikkelimuodon puheeseen. Tai jos siirtyi Moskovasta etäämmälle: Virossa esimerkiksi saatettiin puhua ”historianfilosofiasta”, kun taas valtakunnan pääkaupungissa pitäydettiin termissä ”porvarillinen historianfilosofia” erotuksena ”tieteellisestä marxismista”. Toiselta puolen moskvalaisfilosofit olivat usein avaramielisempiä ja alttiimpia muullekin kuin neuvostojärjestelmälle.

Loone marxismin pesänselvittäjänä

Eero Loone kirjoitti joulukuussa 1989, että sosialismin ei ole osoitettu olleen sen enempää oikeassa kuin väärässäkään, sikäli kuin sillä ymmärretään tietynlaista jälkikapitalistista yhteiskuntatyyppiä: ”Sitä ei ole koskaan kokeiltu.”

Samaan aikaan Neuvostoliitto laskevine tuotantoinen ja nousevine kuolleisuuslukuineen ilmensi ”äärimmäisiä oireita siitä, mikä marxismin teoriassa tunnetaan tuotantovälineitten ja tuotantosuhteitten välisenä konfliktina”. Vaikka tuo teoria Loonen mukaan laiminlyö taiteen ja etnisyyden kaltaiset ilmiöt, vaikkei se anna tarpeeksi eväitä taloudellis-yhteiskunnallisten muutossuuntien ennakoimiseen eikä suosi kyllin selvästi demokratiaa autoritäärisyyden kustannuksella, se ei ole yhteensopimaton kansanvalan tai vapauden kanssa. Se on pikemminkin ristiriidassa neuvostojärjestelmän kaiken kritiikin tuhoavan luonteen kanssa.

Loonen lakoninen ”tuomio” mahtui ”kolmeen yksinkertaiseen väitteeseen”. 1) Jokin osa järkevästä marxismista on selvinnyt todellisuuden kohtaamisesta sangen hyvin. 2) Marxismi ideologiana (Marxin sanalle antamas-

sa mielessä) tai uskontona ei ole selvinnyt. 3) Marxismi spekulatiivisena historianfilosofiana tai universalistisena yhteiskuntateorianä on väärässä.

Komentojärjestelmien tueksi omitu marxismi ei Loonen arvion mukaan ollut mikään pelkkä käskyjen, määräysten tai ohjeiden ideologinen litania. Se oli ”myös käsitteverkosto yhteiskunnan ja ihmisten analysointia varten”. Tällaisena se avaa mahdollisuuden kriittiseen ajatteluun: empiirisesti mielekkäät kysymykset ja strategioiden laadinnan todellisten ongelmien käsittelemiseksi. ”Tässä mielessä”, Loone painotti, ”marxismi ei ole väärässä.”

Vieläkö ajattelette samaan tapaan 15 vuotta myöhemmin?

”Kyllä. Nähdäkseni marxismi on paras käytettävissä oleva verkko tai malli. Lähin kilpailija sillä on Ernest Gellnerin ja John Hallin historiallisessa sosiologiassa, joka aliarvioi taloutta, mutta puree paremmin agraariyhteisöjen poliittisiin järjestelmiin. Verkko tarjoaa täytettäviä kenttiä ja esittää yhteyksiä solmukohtien välille. Tämä on hyvä lähtökohta mille hyvänsä tutkimushankkeelle. Verkkoon mahtuu erilaisia teorioita järjestelmästä ja tietyistä kentistä. Hyvää

verkkoa voi laajentaa. Marxismi ei kenties ole kyllin altis todella uusiin lisäyksiin, jotka voivat toki muuntaa verkon myös joksikin kokonaan toiseksi.

Historioitsijalle 200 vuotta on lyhyt jänneväli. Geologille kelpaavat 200 miljoonan vuoden ajanjaksot. Elämämme on lyhyt verrattuna lajimme ikään. Järjestelmän yksittäistä alaosastoa koskevat teoriat ovat perin tärkeitä arkielämässämme. Ongelmat alkavat, jos väitetään, että jokin omaan aikaan tai paikkaan kuuluva teoria tai käsitteellinen verkosto onkin ainutkertaisen osuva teoria maailmankaikkeudesta. Liberaali politiikan teoria syyllistyy tähän syntiin eikä pysty setvimään esimerkiksi islamilaisen maailman tai alikehittyneiden ja pitkälle kehittyneiden alueiden välisen jakopinnan tapahtumia.”

Kirjallisuus

Eero Loone, *Soviet Marxism and Analytical Philosophy of History*. [Alkuteos venäjäksi 1980, EL:n jälkikirjoitus 1990, Ernest Gellnerin alkusanat 1992.] Engl. Brian Pearce. Verso 1992.

Viron ulkopuolella Loone tunnetaan nimenomaan historianfilosofina sekä marxilaisen perinteen tuntijana. Marx ei ollut pelkkää pakkopullaa:

”Marx oli tärkeä, koska hän yhdisti yhteiskuntatieteen historiaan. Kummatkin alat olivat hänen elinaikanaan vielä alkeellisia, mutta niin vain on, ettei filosofoiminen ihmisistä ja heidän yhteisöistään enää käynyt päinsä ilman kokemusperäistä tietoa noista yhteiskunnista tai vailla jonkinlaisia teorioita kaiken toimimisesta. Neuvosto-opetuksessa jatkui 1800-luvun saksalainen perinne, jossa painettiin mieleen valtaisa määrä faktoja minkä hyvänsä eilisestä aina Kaukoidästä Amerikkoihin asti. Ainakin se auttoi tarkistamaan ideat tosiasiapohjaa vasten, koettelemaan niiden käyppyyttä. Marxismiin kuului normatiivinen yhteiskuntafilosofia ja erinomainen sosiaalisen teorian hahmotelma. Se tarjosi jonkin verran liikkuma-alaa riippumattomalle pohdinnalle.”

Loone jatkaa, ettei marxilaisuuteen alkuaan kuulunut mitään varsinaista metafysiikkaa tai tieto-oppia: ”Vuoden 1846 jälkeen Marx ja Engels eivät enää juuri hioneet erinäisiä näkemyksiään joistakin filosofisista kysymyksistä. Marxistisen filosofian keksivät 20-luvun neuvostoajattelijat.”

Historianfilosofiasta

Klassiseen analyttiseen tapaan Loone ei välitä keksiä Hegelin filosofiasta kovin paljon myönteistä sanottavaa. Loonen mielestä pompöösi Hegel katsoi voivansa kirjoittaa maailmanhistorian paremmin kuin ammattihistorioitsijat, siinä sivussa torjuen tieteellisen tutkimuksen etusijan historian tutkimuksessa: ”Pysyttelen vallan tilyssä arviossani Hegelistä.” Loone toteaa, yhä virne kasvoillaan, Popperin olleen oikeassa, kun tämä paikansi hegeliläisyyden leimalisimman heikkouden: ”Ei mitään ulkoisia pidäkkeitä”. Ja oikeaan osui myös Marx, joka totesi, että Hegel antaa kyllä solkenaan vastauksia, mutta hämäräksi jää, mihin kysymyksiin.

Loonen omaa ajattelijan tietä ja ajatustapaa voisi luonnehtia sanomalla sen muokkaantuneen enemmän tai vähemmän räikeiden ulkoisten pakkojen ja paineiden alaisuudessa filosofiaksi kysymyksistä ja kysymisestä. Historian väitöskirjaansa varten hän joutui jälleen kääntymään Moskovan suuntaan, koska Tartosta puuttuivat sekä kunnolliset lähdekokoelmat että kannustava ohjaus. Filosofisena tavoitteena oli saada hyppysiin jokin tutkimusala, jotta tieteenteoreettiset tarkastelut eivät jäisi irrallisiksi irrealiteeteiksi:

”Historianfilosofia osoittautui kukoistavaksi. Analyttinen innostus alalla oli suurta, mutta nyttemminhän se jäänyt pois muodista. Collingwood oli, ja on, huomattava vaikuttaja, vaikka en mikään collingwoodilainen ole ikinä ollutkaan. Kiinnyn myös Maurice Mandelbaumiin työhön. Näiden kahden lähestymistapa

»Marx oli tärkeä, koska hän yhdisti yhteiskuntatieteen historiaan. Kummatkin alat olivat hänen elinaikanaan vielä alkeellisia, mutta niin vain on, ettei filosofoiminen ihmisistä ja heidän yhteisöistään enää käynyt päinsä ilman kokemusperäistä tietoa noista yhteiskunnista tai vailla jonkinlaisia teorioita kaiken toimimisesta. Neuvosto-opetuksessa jatkui 1800-luvun saksalainen perinne, jossa painettiin mieleen valtaisa määrä faktoja minkä hyvänsä eilisestä aina Kaukoidästä Amerikkoihin asti.»

tuntui järkevältä. He vastasivat kysymyksiin, joiden perään olin pitkään turhaan kyselyt.”

Loone pyyhkäisee syrjään esille pyrkivän paradoksin analyttisen epähistoriallisen asenteen ja filosofian historiallisuuden välisestä hankauksesta omassa ajattelussaan:

”Tasojen, vaiheiden tai tyyppien kaltaiset käsitteet ovat taatusti mahdollisia analyttisissä otteissa. Voimme erottaa historian ei-historiasta, kuten Collingwood loisteluaimeillaan tekee, mutta Herodotoksen kirjoittama historia on varsin erilaista kuin annalistien tuotokset. Näiden erojen erittely ei johda historiattomiin tuloksiin.”

Ulkomailla Loone tunnetaan parhaiten painavasta teoksestaan *Soviet Marxism and Analytical Philosophies of History*, joka ilmestyi Verso-kustantamolta vuonna 1992.

”Kirjoitin kirjan virkavapaalla 1975–77 [ja se ilmestyi venäjäksi 1980]. Työ perustui kuitenkin tutkimukseen ja pohdiskeluun, joka oli alkanut jo 1964. Tein Moskovan laadukkaissa kirjastoissa 12-tuntisia päiviä. Tutkimus oikeutti saksalaista *Habilitationia* vastaavaan, professuuriin oikeuttavaan tutkintoon.”

Maailmalla Loonen puoleen on kirjan ilmestymisen jälkeen käännytty useasti, kun on tarvittu terävää marxilaisen historiakäsityksen erittelijää, joka kykenisi lähentämään tätä traditiota analyttisen historianfilosofian tarkasteluihin. Hän on avustanut esimerkiksi Kozickin antologiaa *Developments in Modern Historiography* (MacMillan 1998), esiintynyt kirja-arvostelijana *History and Theory* -lehdessä sekä laatinut laajan hakusana-artikkelin ”Marxism” julkaisuun *Encyclopedia of Nationalism* (vol. 1, Academic Press, 2001).

... poliittiseen filosofiaan

Yllättävästi Loone kertoo, ettei hän ole enää viimeiseen viiteentoista vuoteen harrastanut historianfilosofiaa. Uusin kiinnostuksen kohde on politiikan filosofia, johon jo neuvostoaikoina vetoa tunteneella Loonella ei ollut toivoakaan kajota haluamallaan tavalla, vaikka esimerkiksi Gramscin kirjoituksiin hän saattoikin 1960-luvun Neuvostoliitossa tutustua.

”Nyt minua kiinnostavat erityisesti itsemääräämisen, suverenisuuden ja toisten maiden asioihin puuttumisen kysymykset.” Näitä teemoja Loone työstää esimerkiksi kahdessa tuoreessa kirjassa, jotka hän ojentaa työpöytänsä yli. Näissä paikallisin voimin valmistetuissa niteissä – *Konflikt, konsensus, moraal. Uurimusi pluralistliku diskursuse filosoofiast* (yhdessä Tanel Mätlikin ja Valdar Parven kanssa 2000) ja *Mõistlike valikute õigustamise filosoofilised eeldused* (yhdessä Parven ja Rein Vihalemmin kanssa 1995) – Loone tekee selkoa mm. kulttuurisen moninaisuuden, nationalismin ja separatismien kysymyksistä.

Kysyttäessä hän vähättelee kykyään ja intoaan pysyä alan uusimpien keskustelujen kyydissä, mutta varsin tiiviisti hän seuraa esimerkiksi Michael Walzerin, Albert Wealen, G. A. Cohenin ja John Kekesin näkemysten ympärillä käytyä sananvaihtoa. ”Aggressiivisen liberalismien koen täysin vääräksi. Pitäisi olla mahdollista varata vapauden ihanteeseen ryhtymättä dogmaattiseksi liberaaliksi. Kun tapaan artikkelin, jossa perustellaan, kuinka tämä tai tuo ratkaisu voitaisiin sovittaa yhteen liberalismien kanssa, alan ajatella neuvostokirjoituksia uusien tieteen ja yhteiskunnan kehityskulkujen mukautuvuudesta marxismiin.”

Muun muassa John Rawlsin kannoissa Loone näkee metafysisiä jäämiä: rawlsilaiset valinnat ’tietämättömyyden verhon’ takana edellyttävät tietoa vaikka mistä. Enemmän kuin ajattomia puhtaan pöydän teorioita hän arvostaa esimerkiksi J.S. Millin tapaa pitää aina realistisena lähtökohtanaan aikansa todellista taloudellis-yhteiskunnallista tilannetta. Nyt se tarkoittaisi esimerkiksi jonkinlaisten ajatusmarkkinoiden tai ideain vaihdon tunnustamista erilaisten universalismien sijasta.

Käännös poliittiseen filosofiaan – ja ”vähemmän politiikkaan”, Loone tähdentää – orastaa jo hänen mainitun historiateoreettisen teoksensa englanninkielisen laitoksen jälkisanoissa (julk. alun perin *Soviet Studies* -lehdessä 1990). Niiden ytimessä on historiografisten mallien sijasta pikeminkin tosiasiallisten historiallisten myllerrysten käytännöllinen tulkinta. Loone esimerkiksi arvostelee marxismien kyvyttömyyttä tehdä oikeutta etnisiteetille tai ylimalkaan myöhäismoderneille kansallisuuskysymyksille, joista hän itse on julkaissut viime vuosina puheenvuoroja niin viroksi kuin englanniksi. Kuinka vakava puute tämä sitten oli tai on ajattelumallissa, johon Loone itsekin on uransa eri vaiheissa, eri tavoin, tukeutunut?

”Se oli ja on turmioksi. Eihän ole marxistista taidefilosofiaakaan, mutta se ei koidu niin tuhoisaksi. Jos väittää teoriaansa kaikenkattavaksi, eikä se sitten selitäkään jotain vaikutusvaltaista todellisuuden osaa, jota sen on määrä koskea, universaalisuusvaade kumoutuu. Jotkin kohdat voivat yhä säilyä pätevänä, mutta ainoalaatuinen

»Aggressiivisen liberalismien koen täysin vääräksi. Pitäisi olla mahdollista varata vapauden ihanteeseen ryhtymättä dogmaattiseksi liberaaliksi. Kun tapaan artikkelin, jossa perustellaan, kuinka tämä tai tuo ratkaisu voitaisiin sovittaa yhteen liberalismien kanssa, alan ajatella neuvostokirjoituksia uusien tieteen ja yhteiskunnan kehityskulkujen mukautuvuudesta marxismiin.»

pelastustie joutaa yli laidan. Jos marxismi on ajattelun käyttöjärjestelmänä, kaatuu, kokee kuoleman sinisen ruudun, jonka Windowsin käyttäjät hyvin tuntevat. Gorbatschov kaatui.”

Mondiaaleista asioista...

Loone kuittaa suuren osan nykyisestä globalisaatiopuheesta pelkäksi mediahälyksi, tappouutisten vaihtoehtoaineistoksi. Oppimateriaaliksi aiheesta kävisi edelleen *Kommunistinen manifesti*. Oli miten oli, vientiteollisuuden erilainen rooli Yhdysvalloissa ja Euroopassa on huomioitava asioita punnittaessa. Loonen kitkerin sanoin ”EU on alueellinen hallintojärjestelmä, joka on määrä taata suurten eurooppalaisten yhtiöiden pysyminen toisen eikä kolmannen asteen toimijoina (joidenkin ensiluokkaisinakin) ja, korollarina tälle, pienempien sinnittely kolmannen eikä neljännen kastin firmoina”.

Yhdysvalloissa taas kallistutaan toisenlaiseen mahdin pönkitykseen. Se ei ole omiaan lisäämään luottamusta huolestuttavien näköalojen avautuessa:

”Valikoiduilla aloilla regionalisaatio yhtyy globalisaatioon, huomattavimmin öljy- ja tietokonemarkkinoilla. Tähän kuuluu tietty vallan maailmanlaajuistuminen. USA voi syrjäyttää minkä hallituksen ikinä, paitsi Venäjän ja ehkä Kiinan. Eikä välttämättä seuraa jollekin tietylle yhdysvaltalaiselle presidentille myöntyvää uutta hallitusta, vaan tyyten hallitsematon tila. Tosiasiallinen anarkia ei ole mukavaa.”

Yhdysvallat ei herätä Loonessa samanlaista toiveikkautta demokratian tulevaista lujittumista kohtaan kuin mitä hän

Peeter Allik, *Radically correct. Moral ethics.* 350 x 200 cm, öljymaalauk, 1999

kaikesta huolimatta kokee Euroopassa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa Seelannissa. Loone väittää kaikkien yhdysvaltalaisien puolueisiin katsomatta tukevan oman maansa johtamaa maailmanhallintoa:

”Tämä on kolonialismia, mikä ei tarkoita, että Saddam Hussein oli hyvä. Hän oli kelvoton millä tahansa mittarilla. Toinen seikka on se, että oliko hänen poistamisensa nähdyllä tavalla hyvä asia. Yleisesti ottaen usalaiset ovat kivoja, välittäviä ja avuliaita ihmisiä eivätkä noita seonneita, väkivaltaisia vanginvartijoita vieraan maan tyrmätyössä. Antropologit sanovat, etteivät säännöt päde oman yhteisön ulkopuolella. On asioikseen ponnistettava moraalinsa, omien normiensa ja perusteittensa soveltamiseksi kansaan, johon itse ei kuulu. Erilaisten kulttuurien parissa se on äärimmäisen vaikea tehtävä.”

... mondääniin ja mundaaniin kotomaisemaan

Viroa ei tunneta minään pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntakoulun mallioppilana. Loone ei kursaile arvostellessaan kotimaansa kehityskulkuja:

”Virolaiset haluavat eläkkeitä ja terveydenhoitopalveluja – ja äänestävät puolueita, jotka vastustavat näitä pyrkimyksiä. Varsin vahva korrelaatio vallitsee puoluekohtaisten vaalibudjettien ja äänisaaliiden välillä. Hegelisti leimaisi tämän ristiriidaksi ja leninisti paasaisi kapitalistisesta rahavallasta. Virolaiset suhtautuvat hyvinvointiin ideologiselta kannalta osana sosialismia, joka taas oli osa venäläisvaltaa. Niinpä torjutaan kaikki aatteellinen hyvinvoinnin edistäminen, samalla kun

hyvinvointia kaivataan. Jopa äärimmäiset vapaamarkkinahahmot pelkäävät menettävänsä vanhuuden ja sairauden turvan.

Rikkaiden ja köyhien välinen jakolinja syvenee, mikä voi johtaa poliittiseen epävakauteen, äärioikeistolaisuuteen tai vain joukkovieraantumiseen politiikasta. Silloin turmeltuvat hallinto ja politiikka. Tiettyjä puolueita tukevat firmat saavat omansa pois. Bushin USA:ssa tapahtuu vastaavia.”

Vaikka Loone onkin kirjoittanut päätteoksensa venäjäksi, ja vaikka se ja hänen muut helposti tärkeimmiksi mielttyvät tekstinsä ovatkin löytäneet lopullisen asunsa englannin kielellä, hän myöntää ajattelevansa äidinkielellään. Ehkä hänen lausumansa tästä aihepiiristä valaiseekin sopivasti hänen vaiherikasta uraansa, työläitä tilanteita ja onnistuneita tilaisuuksia sekä hänen analyttistä otettaan aiheeseen kuin aiheeseen.

”Ensisijainen ajattelemisen kieleni on viro. Pidin opettamisesta, koska sen turvin saatoinkin kehittää filosofiaa viroksi. Osaan kirjoittaa viroksi, englanniksi ja venäjäksi. Kääntäjänä olen huono enkä ryhdy siihen puuhaan omien tekstienikään kanssa. Parhaiten osaan tietysti ilmaista itseäni viroksi.

Kieli on jonkinmoinen ohjelma, joka sallii ajatella ja ehdollistaa ajattelua. Jos ajattelee viroksi tai suomeksi ja sitten jollakin indoeurooppalaisella kielellä, kuten saksaksi tai englanniksi, tiedostaa erilaiset tavat saavuttaa samat tavoitteet. Joskus tulee tietoiseksi siitä, miten ajatuksia hyväksytään sen tähden, että ne vaikuttavat niin luonnollisilta omassa kielessä, vaikka eivät äkkiä olekaan, kun siirrytään rakenteeltaan todella toisenlaiseen kieleen.”